

סימן טו

מוזיקה בימות השנה ובימי בין המיצרים וספירת העומר

ההתפתחות הגדולה בעולם המוזיקה בשנים האחרונות, הביאה לפתחם של פוסקי ההלכה שאלות רבות בנדון שמיעת מוזיקה בהקשר להלכות ולמנהגים שלא לשמוע כלי זמר ונגינה במשך כל ימות השנה, זכר לחורבן בית המקדש, ובימי בין המיצרים וספירת העומר.

בראש ובראשונה נשאלת השאלה, האם דין שמיעת מוזיקה מקלטות, דיסקים ונגנים, כדין שמיעת מוזיקה מתזמורת המנגנת. וכן צ"ע האם נאסרה גם שמיעת שירה ממקהלה וקאלית, הנשמעת כתזמורת לכל דבר. ועוד צ"ב, האם יש איסור בשמיעת מוזיקה קלאסית או שירי רגש שקטים.

ביסוד בירור הדברים, יש לעיין האם יש הבדל בגדרי האיסור לשמוע מוזיקה בכל ימות השנה, לבין האיסור לשמוע מוזיקה בימי בין המיצרים וספירת העומר.

- א -

זמרא דמנא [שיר בכלי], אבל דפומא [בפה] שרי, קא משמע לן". מר עוקבא למד מדברי הנביא בהושע, שיש בימינו איסור "זמרא", לשיר, לא רק בכלי נגינה, אלא גם בפה בלבד.

אמנם איסור זה הוא רק בבתי המשתאות, כפי שפירש רש"י שם: "זמרא, לשורר בבית המשתאות". ובתוספות (שם ד"ה זמרא) הביאו לכך ראיה: "מדקאמר ולישלח ליה מהכא בשיר לא ישתו יין, ובפרק בתרא דסוטה תנן משבטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות, שנאמר בשיר לא ישתו יין". מדברי המשנה בסוטה והגמרא בגיטין מתבאר איפוא, כי בבתי המשתאות יש

במשנה, בסוף מסכת סוטה (פ"ט מ"א) מובא האיסור לשיר בבתי המשתאות: "משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר (ישעיהו כד, ט) בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן יִמְרַשְׁכַּר לְשִׁתּוֹ". ובמסכת גיטין (ז, א) נתבאר איזה סוג שיר נאסר, בכלי נגינה או גם בפה: "שלחו ליה למר עוקבא, זמרא מנא לן דאסיר. שרטט וכתב להו (הושע ט, א) אֶל תִּשְׁמַח יִשְׂרָאֵל אֶל גִּיל פְּעֻמִּים". והקשו בגמרא, מדוע לא למד את האיסור לשיר מהפסוק הנ"ל בספר ישעיהו "בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יַיִן יִמְרַשְׁכַּר לְשִׁתּוֹ". ותירצו: "אי מההוא, הווא אמינא הני מילי

- ב -

להלכה מצינו בדברי הפוסקים שלוש שיטות באיסור שירה בזמן הזה.

[א] שיטת הרמב"ם (הלכות תעניות פ"ה הי"ד) והשו"ע (או"ח סי' תקס סעי' ג): שירה בפה אסורה רק "על היין", דהיינו שירה מתוך שמחה של שתיית יין. אך שירה בכלי זמר, אסורה אפילו שלא "על היין".

[ב] שיטת הטור והרמ"א: שירה בכלי זמר, שלא "על היין", אסורה רק למי שרגיל בכך. ואילו שירה "על היין" אסורה לכל אדם ובכל מצב, בין בכלי זמר ובין בפה.

[ג] המשנה ברורה (שם ס"ק יג) הביא את שיטת הב"ח שפסק כדברי שו"ת הרמב"ם (תשובה רכד) שהחמיר יותר ממה שכתב בספרו היד החזקה, ואסר כל סוג של זמר, בין בפה ובין בכלי, בין "על היין" בין שלא "על היין", לרבות ניגון ללא מילים, כדבריו: "דאמרינן בגמרא דוקא זמרא של מושכי הספינות או מושכי הבקרים שרי, שאינו אלא לזרזם במלאכתם, אבל דגרדאי אסור שהוא לשחוק בעלמא". ומסיים המשנה ברורה: "ועל כן נשים המזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות להן, ואם אינן שומעות מוטב שיהיו שוגגין".

המשותף לכל השיטות, מפורש בדברי הרמ"א: "וכן לצורך מצוה, כגון, בבית חתן וכלה, הכל שרי".

בהוראה, למעשה כתב האגרות משה (או"ח ח"א סימן קטו) כי מן הראוי לבעל

איסור לשיר גם בפה, אך עדיין לא נתברר האם יש איסור שירה גם שלא בבתי המשתאות.

ובמסכת סוטה (מח, א) "אמר רב הונא, זמרא דנגדי ודבקרי, שרי". ופירש רש"י: "זמרי דנגדי, מושכי ספינות בחבל שרי, שאינו אלא לזרזם במלאכתם. ודבקרי, שמזמרים בשעה שחורשים, ואינו אלא לכוון את השוורים לתלמיהם, שהולכים לקול השיר דערב עליהם". ובהמשך הגמרא: "דגרדאי אסיר". ופירש רש"י: "שאינו אלא לשחוק". ה"גרדאי" הם אורגי בגדים, השרים בשעת מלאכתם, ושירה זו היא "שחוק בעלמא", ואסורה. לעומת זאת שירתם של ה"נגדי" [מושכי הספינות] מותרת, מכיון שלא נועדה לשחוק אלא לזירוז המלאכה. וכן שירתם של ה"בקרי" החורשים בשוורים, מותרת, מכיון שנועדה לתועלת מלאכתם. ובסיום הסוגיא מובא: "רב הונא בטיל זמרא". ופירש רש"י: "גזר על דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות".

מדורו של רב הונא ואילך, נאסרה שירה גם על כל אחד בביתו, ולא רק בבתי המשתאות. ורק שירה שיש בה צורך, כגון לזירוז במלאכה, הותרה. ואפילו שירת האורגים בשעת מלאכתם נאסרה, מכיון שאינה לצורך המלאכה אלא "לשחוק בעלמא".

אמנם התוספות בגיטין (ז, א ד"ה בזמרא) כתבו: "ושיר של מצוה שרי, כגון בשעת חופה שעושין לשמח חתן וכלה".

נפש להחמיר כדעת הרמב"ם בתשובתו: "בפומא [כפה] אין לאסור שלא בבית משתה, ולמי שאינו רגיל. משום דכמעט כל הראשונים מתירין. רק הרמב"ם בתשובתו, נגד עצמו בהלכותיו. אבל ודאי מהראוי לבעל נפש, להחמיר כהרמב"ם בתשובתו, והב"ח פסק כוותיה".

דאף כל זה שיתחדשו בכלל. אבל הרדיו שאין רואים כלל המנגן ובא ממרחק רב על פי חדשות הטבע, מיקרי פנים חדשות ואינו בכלל הגזירה. ואף שהיא רק סברא בעלמא, ומי שירצה יכול לדחותה, מכל מקום סניף יש".

ג הגר"ע יוסף (יחווה דעת ח"א סימן מה) צירף סברא זו להתיר להאזין לשירים ברדיו: "שיש כעין ספק ספיקא. שמא הלכה כרוב הפוסקים שלא נאסר לשמוע כלי שיר אלא על היין, ואם תמצא לומר כדעת הרמב"ם, שמא גם הוא יודה לרוב הפוסקים, שאין לאסור שמיעת כלי שיר אלא על היין (כדברי הכנסת הגדולה והפרי הארץ). ואם תמצא לומר כפירוש הטור והבית יוסף, שמא ברדיו וברשם קול שאינם נראים לעין יש להקל כששומעם שלא על היין. ועל כל פנים נראה, שמכיון שלדעת רוב הפוסקים אין לאסור שמיעת כלי שיר אלא על היין, ויש שמפרשים כך בדברי הרמב"ם, אין למחות במקילים, כיון דהוי מילתא דרבנן והמחמיר תבוא עליו ברכה". וחזר הגר"ע יוסף על דבריו בסיום תשובתו המובאת לעיל (יחווה דעת ח"ו סימן לד) "וכבר הארכתי ללמד זכות על מה שנהגו לשמוע שירי קודש בכלי נגינה דרך הרדיו ורשם קול שיש להם על מה שיסמוכו".

ב בשו"ת שולחן הלוי (פרק טו סע' ב) דחה רבי ישראל בעלסקי, ראש ישיבת תורה ודעת, את סברת החלקת יעקב: "יש שרוצים להתיר אם המוזיקה היא רק על קלטת, כי אינו שומע למוזיקה חיה. אבל

א הגר"ע יוסף כתב בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סימן לה) "מכל מקום מדברי המאירי (גיטין שם) מוכח שאף בכלי נגינה יש להקל, כל שאין בו חשש פריצות והוללות אלא שירי קודש, וכן המנהג להקל". והביא את מה שכתב בשו"ת כפי אהרן (סימן נב) "הנוהגים להקל לנגן בכלי שיר, סומכים על דברי הטור והרמ"א (סימן תקס) שלא גזרו חכמים אלא רק במשתה, או למי שרגיל בכך כדרך המלכים ששוכבים ועומדים בכלי שיר".

- ג -

שמיעת כלי זמר ברדיו או בטייפ ודיסק **ב**שו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן סד) חידש, כי שמיעת מוזיקה ברדיו לא נכללה בגזירת האיסור לשמוע שירה בזמן הזה: "ויש עוד סברא גדולה להתיר, כיון דבשעת הגזירה לאסור הזמרה מטעם אבלות, לא היה עדיין הרדיו, לא חל הגזירה על הרדיו. ואין זה דומה למין כלי זמר שיתחדש, אף על פי שלא היה בשעת הגזירה, דוודאי אסור, משום דהגזירה היתה כל מיני כלי זמר. והסברא נותנת

אבל אם הוא "רגיל בכך", אז זה בכלל "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים". וכאשר המוזיקה מנגנת ללא הפסק, ובחלק גדול של היום הוא עסוק רק בשמיעת מוזיקה, או מי שקם בבוקר והולך לישון עם מוזיקה, הרי הוא עובר על "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים", והרי זה אסור. ולמעשה אין לשמוע יותר מהנצרך".

מקור לסברא שבשמיעת מוזיקה לשם הפגת העצבות, נהגו העולם להקל

בזה, מבואר בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סימן קכה) בנדון שמיעת שירים מתקליט: "דבאמת מבואר בספר שער הקדושה למהח"ו ז"ל, דיש ד' מידות אשר הם כמעט כל היסוד של עבודת ה', ואחד מהם הוא עצבות. וכן נראה בחוש שהעצבות הוא מדה רעה מאד, מביא לידי כמה עבירות, ויוכל להביא ח"ו אפילו לידי מאבד עצמו לדעת, וכמו ששמעתי וגם כמעט ראיתי בעיני. ואם כן מי שהוא עלול בטבעו לבוא לידי עצבות ח"ו, בוודאי אין עליו חטא אם שומע קול פאנאגראף [תקליטים] להפיג צערו. ואדם שהוא בטבע אינו בעל עצבות בוודאי יש עליו איסור לשמוע קול פאנאגראף, ושייך בו יותר האיסור של עשאוני בניך ככנור. ולכן שפיר אמרתי שזה הוא נשתנה לפי האדם והמקום והזמן, ואי אפשר בו לומר שום כלל, דאין אדם יודע מטמונותיו של חברו".

ואמנם פוק חזי מאי עמא דבר, ורוב הציבור ככולו לא מחמירים, ושומעים מוזיקה ברדיו, בקלטות ובדיסקים

אין ראוי לעשות חילוקים אלו, כי אין סברא לחלק רק בגלל שבדורות הקדומים לא היו להם קלטות וכו'. ובפוסקים לא חילקו בין שמיעת שיר על ידי קלטות לכלי שיר חי, כי הקלטת עצמה היא 'כלי שיר', זו אותה מוזיקה ואין שום חילוק. ואם מתחילים לעשות חילוקים כאלו. הרי זה מביא לשמוע לקלטות גרועות מזה".

- ד -

שמיעת מוזיקה לשם הפגת העצבות ולא מטעמי שמחה

למעשה, הורה הרב בעלסקי, בתשובה לשאלה "האם יש איסור ללכת למסעדות שיש שם מוזיקה חיה, מחמת חורבן בית המקדש, ומה הדין בשמיעה לקלטות של מוזיקה כל השנה כולה", כי "להלכה נקטינן שהאיסור לשמוע זמר בזמן הזה הוא דווקא אם רגיל בכך, או שהוא עם יין אף שאינו רגיל בכך. ומכאן, שאם נצרך האדם לשמוע קצת מוזיקה כדי לשמח את לבו המדוכא, מותר. אבל לא יפריז בזה כפי צורכו, ולמעשה אין להקל בקלטות יותר מאשר מוזיקה חיה". והוסיף להסביר: "ויש והאדם נצרך קצת למוזיקה כדי לשמח את עצמו, כי העולם מלא במכאובים, יש הרבה צרות בכלל ישראל, ולפעמים נצרך לאדם קצת עידוד, כמו אלישע שנאבד לו כוחו להתנבא, אמר (מלכים ב ג, טו) ועתה קחו לי מנגן, ועי' בגמרא (שבת ל. ב) מכאן גמרינן שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות. על כן יש להתיר זאת בזהירות ובהתאפקות.

ואף מכלי נגינה ממש. ומתוך כך כתב רבי אליהו שלזינגר, רבה של גילה בירושלים, בשו"ת שואלין ודורשין (ח"ד סימן לט) כי שורש הדבר בכך שגזירת חז"ל לא לשמוע כלי שיר זכר לחורבן בית המקדש היא בגדר "גזירה שאין הציבור יכולים לעמוד בו".

אולם הגר"ש וואזנר השיבו (מובא שם) "ומה שמביא ראייה ממה שמקילים

היום לצערינו בזה ולעשותו גזירה שאין הציבור יכולים לעמוד בו, והיינו הגזירה כללית של כלי זמר, הרי זה שוגה בדמיונו. כי הגזירה הזאת של כלי זמר בחז"ל כבר נגזרה וכתובה בעט ברזל ועופרת, ואין לעוקרה ח"ו, אם לא באיזה לימוד זכות אז מוטב שיהיו שוגגים וכו' עכ"פ, ובודאי ישראל קדושים אין רוצים להרים ראש נגד חז"ל והראשונים".

לסיכום: האגרות משה נקט, שיש לבעל נפש להחמיר שלא לשמוע אפילו שירה בפה ואפילו שלא על היין. אך הגר"ע יוסף כתב שהמנהג להקל כשיטת הטור והרמ"א, שהשירה בכלי זמר, שלא "על היין", אסורה רק למי שרגיל בכך. ואילו שירה "על היין" אסורה לכל אדם ובכל מצב, בין בכלי זמר ובין בפה.

והוסיף סניף לקולא, על פי דברי החלקת יעקב, ששמיעת מוזיקה ברדיו או מקלטות, לא נכללו בגזירת האיסור לשמוע כלי שיר.

אכן, כפי שהזכיר הרב בעלסקי, כאשר שמיעת המוזיקה תורמת להפגת העצבות, נהגו העולם להקל. וכן כתב בספר פסקי תשובות (סי' תקס אות יא) "ובזמנינו נתפשט המנהג בין ההמונים לשמוע נגינה ושירה מהכלים הנ"ל [דהיינו רדיו וקלטות]. וכבר כתבו גדולי הפוסקים ללמד זכות על זה עקב חולשת הדורות והעצבים הרופפים, ושמיעת הניגונים מחזק הנפש".

★ ★ ★

ענף ב - מוזיקה בבין המצרים ובספירת העומר

- ה -

המג"א הוזכר האיסור "לעשות ריקודים ומחולות":

ריקודים ומחולות

בהלכות בין המצרים (או"ח סי' תקנא) כתב המג"א (סי' ק) "ונ"ל דאסור לעשות ריקודים ומחולות מי"ז בתמוז ואילך".

האיסור לשמוע שירים ומוזיקה בימי בין המצרים וספירת העומר לא הוזכר בדברי רבותינו הראשונים, ואף לא בדברי הרמב"ם, הטור והשו"ע. ורק בדברי

המרוממת את האדם אך אינה מביאתו לריקוד ומחול, מותרת". וכן נקט בשו"ת דבר יהושע (ח"ג סימן סג) "אומרים שגם בימי הספירה אין לשמוע כלי זמר. אבל יתכן שאייתרא [הוסיפו] או נשתרבב מה שאסור לעמוד במקום מזמוטי חתן וכלה [מקום ששרים בשמחת חתן וכלה], דגם כלי זמר שמעוררים שמחה בכלל. אבל זמירות שאינם לשמחה אלא להנאה או לכבוד כנ"ל, לא ידענא שום מקור לאיסור. ועיין במג"א סי' תצ"ג סק"א, שנהגו לאסור לעשות ריקודים ומחולות של רשות בימי הספירה, ואילו משמיעת כלי זמר לא הזכיר כלל". ונראה מדבריו שאין איסור מוחלט לשמוע כלי זמר בימי הספירה, אלא נאסרה שמיעת זמר המעורר לשמחה בלבד.

ברם ערוך השלחן (סי' תצג סעי' ב) כתב: "ומותר לעשות סעודה אך לא בריקודים ומחולות, וכל שכן שאסור לזמר בכלי זמר". ולדעתו האיסור לנגן בכלי נגינה ולשמוע שירים בכלי זמר בספירת העומר, נלמד בקל וחומר מהאיסור "לעשות ריקודים ומחולות".

ובביאור הדברים כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קיא) "ולדעתי הוי איסור כלי זמר [בספירת העומר] בכלל מה דאיתא במג"א (סי' תצג ס"ק א), דכתב דאסור לעשות ריקודים ומחולות בימי הספירה, ואף דלא הזכיר כלי זמר, מכל מקום כלי זמר הוי כל שכן, דהוי שמחה יתירה מריקודים ומחולות".

בהלכות ספירת העומר (או"ח סי' תצג) כתב המג"א (ס"ק א) "לעשות ריקודים ומחולות של רשות נהגו לאסור. ונ"ל שאף מי שעשה שידוכים אסור לעשות ריקודים ומחולות". וכדבריו נפסק בערוך השלחן (סי' תקנא סעי' ח; סי' תצג סעי' ב) ובמשנה ברורה (סי' תקנא ס"ק טז; סי' תצג ס"ק ג).

ובשער הציון בהלכות ספירת העומר (סי' תצד ס"ק ד) הסתפק האם איסור זה נהג גם בימי הספירה שלא נהוג בהם איסור תספורת: "ואפילו עד ראש חודש אייר, ומר"ח סיון עד עצרת [לאותן הנהגים להסתפר] יש להסתפק אם יש להקל בריקודים ומחולות של רשות".

ויש להבין מהו גדר האיסור "לעשות ריקודים ומחולות" בימי בין המיצרים וספירת העומר, ומה התחדש בימים אלו באיסור שמיעת כלי זמר ושירים, יותר מבכל ימות השנה.

- 1 -

שמיעת כלי זמר בימי ספירת העומר

מדברי המג"א שאסר "לעשות ריקודים ומחולות", משמע לכאורה שהאיסור לשמוע כלי זמר הוא רק כאשר שומעים זמר המביא לידי ריקודים ומחולות, וכפי שהובא בשם הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ח"ב, פרק יא סעי' יד) כי "יש להימנע בימים אלה מכל שירה המעוררת לריקוד ומחול. אבל שירה

- ז -

שמיעת כלי זמר בימי בין המיצרים

הדברים האמורים לעיל נאמרו בהלכות ספירת העומר, אך גם בהלכות בין המיצרים נקטו הפוסקים שיש להחמיר בשמיעת מוזיקה.

האגרות משה (או"ח ח"ד סימן כא אות ד) כתב: "ובדבר לשמוע מוסיקה בימי ספירה וימי בין המיצרים. הנה כתבתי בתשובה ונדפסה באגרות משה ח"א דאו"ח סימן קס"ו שהארכת באיסור זמרא בזמן הזה בסוף התשובה, ובימי ספירה יש לאסור בזמרא דמנא אף להמתירין, עיי"ש. ופשוט שהוא הדין שאסור אף בימי בין המצרים, ויש להחמיר גם לקטנים שהגיעו לחינוך מאחר שאבלות דרבים הוא". וגם בדברים אלו מבואר כי בימי בין המיצרים יש להחמיר בשמיעת מוזיקה יותר מכל ימות השנה.

ובן נקט בשו"ת מנחת יצחק [בהמשך דבריו המובאים לעיל אות ו] דכתב: "הלכה פסוקה היא בפי גדולי האחרונים, דגם כלי זמר בלבד אסור מי"ז תמוז ואילך" [והוסיף סיבה נוספת להחמיר בשמיעת כלי זמר בימי בין המיצרים וספירת העומר "הנה זה אין ספק דהמנהג שלא להתענג מכלי זמר בימי הספירה, וגדול כח המנהג, עד דיש לומר דנוגע באיסור דאורייתא דהוי כמו נדר, כמו שכתב החתם סופר (יו"ד סי' קז) דהביא מר"ן נדרים (ד, א) דכל שמקבל

ובן פסק האגרות משה (או"ח ח"א סימן קסו) לאחר שכתב כי יש לבעל נפש להחמיר שלא לשמוע אפילו שירה בפה ושלא על היין במשך כל ימות השנה: "ובימי הספירה יש לאסור בזמרא דמנא אף להמתירים". ומפורש בדבריו שבימי ספירת העומר יש יותר סיבה לאסור שמיעת מוזיקה, מאשר כל ימות השנה. ובטעם הדבר כתב רבי משה במקום אחר באגרותיו (יו"ד ח"ב סימן קלז) "ובדבר שמיעת כלי שיר בימי הספירה, יש לאסור גם בבית כשהוא בעצמו. דהא ברבים שהוא לשמחה יתירא מסתבר שאף לרמ"א (או"ח סימן תקס סע' ג) שמיקל למי שאינו רגיל כשאינו בבית המשתה, נראה שיאסור בקיבוץ רבים שהוא לכוונת שמחה יתירא גם בכל השנה. אם כן המנהג שנתווסף בימי הספירה הוא אף ליחיד שאינו רגיל בהם". ומבואר כי בימי ספירת העומר "נתווסף" מנהג להחמיר גם במה שמקילים בכל ימות השנה, ולא רק "בעל נפש" צריך להחמיר לא לשמוע בביתו מוזיקה שאינו רגיל בה, אלא כל אדם.

ובן מובא בשם הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש פרק סה אות כ) שנהגו להחמיר בחומרא יתירא בימי הספירה לאסור שמיעת כלי זמר יותר מכל ימות השנה: "ובאמת הרבה העירו דמה ענין ניגונים לריקודים ומחולות. ואמר רבינו שאכן אין לזה מקור, אלא שכל השנה המנהג להתיר, ובספירה המנהג לאסור".

עליו לעשות מצוה, הוי מן התורה, כדכתיב מפ"ך זו צדקה. וגם קבלת האבות מחייב את הבנים, עי"ן שם".

וגם בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סימן לד) כתב: "וכן בימי בין המצרים, שהם משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב, שמנהג כל ישראל להתאבל בהם על חורבן בית המקדש, ולכן כתב המגן אברהם שאסור לעשות ריקודים ומחולות בימים אלה, וכן כתבו האחרונים שם. לפיכך בוודאי שאסור גם כן לשמוע בהם שירים עם כלי נגינה. וביותר יש להחמיר בימי בין המצרים, כמו שאסרו בהם חז"ל כמה עניינים של שמחה".

אולם בשו"ת בנין אריאל (עמ' 65) הובא בשם רבי זלמן נחמיה גולדברג, שלכאורה יש להבדיל בין האיסור לשמוע שירים בימי בין המצרים לשמיעתם בימי ספירת העומר: "יש נוהגים לערוך הקבלה בין ימי המצרים לבין ימי הספירה, אולם ימי בין המצרים חמורים יותר. בימי הספירה, אין איסור לקנות דברים חדשים. כמו כן בימי הספירה, פוסק המשנה ברורה (סי' תצג ס"ק ב) שאם נודמן לו איזה ענין שצריך לברך עליו שהחיינו יברך. וכן נראה באיסור שמיעת המוזיקה, יש להבחין בין שתי תקופות שנה אלו. אמנם איסור ריקודים ומחולות כאמור לעיל, גם בימי בין המצרים וגם בימי ספירת העומר. כי בימי הספירה לא נקבעו כאבלות על החורבן, ואין להשוות את איסור כלי הזמר בימים אלו לגזירה הכללית של כל ימות השנה שבאה מחמת החורבן". ברם למעשה,

הגרז"נ פסק על פי הוראת האגרות משה (או"ח ח"א סימן קסו) לאסור שמיעת מוזיקה גם בספירת העומר.

- ח -

שמיעת קלטות ודיסקים

הגר"ע יוסף כתב בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סימן לד) "אף על פי שמותר מעיקר הדין לשמוע בשאר ימות השנה דרך הרדיו ורשם קול, שירי קודש המלווים כלי נגינה [כמבואר לעיל אות ג]. אבל בימי הספירה וכן בימי בין המצרים, יש להימנע מלשומעם". וכן הובא בשם הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש, בהמשך דבריו המובאים לעיל אות ו) "אין ראוי להרבות בשמחה בימי הספירה. ויש לזהר מריקודים ומחולות של רשות. ולכן אין לשמוע בימי הספירה קלטות וניגונים, וכן אין לשמוע קלטות של שירה בפה".

וזאת לשיטתם, שהחמירו בדין שמיעת כלי זמר בספירת העומר יותר מכל ימות השנה, ואף כאן בדין שמיעת מוזיקה מקלטות ודיסקים החמירו בספירת העומר יותר מבכל ימות השנה.

אולם בשו"ת שיח נחום (סימן לה) חילק בין ימי בין המצרים לימי ספירת העומר: "היום נפוצו מאוד משמיעי קול ונגינה מכל הסוגים, ובסתם אין בהם משום שמחה יתירה, כמו שהיה לפנים. וכבר נהגו רבים לשמוע מוזיקה, ואין בכך משום עונג מיוחד. אולם ודאי שבבין המצרים ראוי

שלא להאזין למוזיקה של שמחה אפילו בלא ריקודים. אמנם בימי ספירת העומר לא נהגו לאסור אלא שמחה של ריקודים ומחולות".

ורבי אליהו שלזינגר, בשו"ת שואלין ודורשין (ח"ד סימן לז) התיר שמיעת מוזיקה חסידית בערוצי הרדיו בימי ספירת העומר, כדי שלא יבואו לשמוע מוזיקה אסורה, וכפי שהתירו פוסקי הדור הקודם להדפיס עיתונים בחול המועד: "ואם כך התירו במלאכות אסורות, שהוא דינא דגמרא ויסודו מן התורה, ושעליו אמרו כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה, אבל מצאו כאן היתר להדפיס עיתונים דתיים, כדי שלא יקראו עיתונים אחרים שאין רוח חכמים נוחה מהם. הרי ק"ו בן בנו של ק"ו, בדבר שביסודו הוא מנהג, וגם לא כתוב בשם מקום לאסור כלי זמר, ורק ריקודים ומחולות אסרו. הרי פשוט הדבר כביעתא בכותחא דיש להתיר לשמוע גם כלי זמר, כדי שלא ילכו לשמוע נגינות אסורות ויעבירו לערוץ אחר שתאחזנה פלצות ממה שמשמיעים שם דברי נבלה מינות ואפיקורסות וגם ג' עבירות החמורות, ה' ירחם. ובפרט בימינו שרגילים לשמוע בכל השנה זמירות שירות ותשבחות. וכל אדם יש לו בביתו מכשירי הקלטה וקלטות לרוב, ואין הדברים משמחים כל כך כמו בשנים שעברו, שלא היו רגילים בכל אלו. וגם לרבים זה נחשב להם כרפואת הנפש לשמוע זמירות ופסוקים עם כלי זמר, והדבר מציל אותם מדיכאון מחשבות רעות וזרות. ומקיימים מאמר קדושים "מצוה

גדולה להיות בשמחה" גם בימי הספירה, שעכ"פ איננו מראים את השמחה בחוץ, אבל בפנימיות יש להיות שמח כי העצבות מביאה את האדם לידי חטאים ומרעין בישין".

ומתוך כך מסקנתו: "על כן הדבר פשוט וברור דיש להתיר לשמוע נגינה שקטה גם עם ליווי של כלי זמר בימי הספירה. וכן שמעתי בשם רבנים גדולים וחשובים שליט"א, שאף הם התירו כהאי גוונא, ולא הבאתי את הדברים כאן בשמם כיון שלא שמעתיים בעצמי רק מכלי שני. אבל כיון שאמרתי את כל הנזכר גם בערוצי הקודש היו כמה תלמידי חכמים שהתקשרו אלי וסיפרו לי בשם רבותיהם שגם הם נטו להתיר".

- ט -

בימי בין המיצרים נוהגים באבלות על החורבן, בימי ספירת העומר נוהגים שלא להרבות בשמחה

ונראה כי יש הבדל יסודי בגדר איסור שמיעת מוזיקה בימי בין המיצרים ובימי ספירת העומר.

כל המנהגים שנוהגים בימי בין המיצרים, עניינם אבלות על חורבן בית המקדש. ומתוך כך לא נושאים נשים ולא מסתפרים ולא עושים מחולות וריקודים. לעומת זאת, בימי ספירת העומר, נתבאר בשיעור בנדון תספורת וגילוח בספירת העומר, כי גדר איסור תספורת ותגלחת בספירת העומר

להחמיר גם במה שמקילים בכל ימות השנה, ולכן לא רק "בעל נפש" צריך להחמיר לא לשמוע בביתו מוזיקה שאינו רגיל בה, אלא כל אחד ואחד. ובימים אלו נטו הפוסקים להחמיר גם בשמיעת מוזיקה ברדיו ובדיסקים, יותר מכל השנה.

[ג] בימי ספירת העומר, הגרי"ש אלישיב והגר"ע יוסף החמירו לאסור שמיעת מוזיקה מקלטות ודיסקים יותר מכל ימות השנה. אולם נתבאר לעיל, כי יש פוסקים שהקלו בשמיעת מוזיקה בימי ספירת העומר, ובפרט שמיעת שירים שקטים שאינם מביאים ל"ריקודים ומחולות".

ודבריהם מוטעמים ומבוארים לפי האמור, שבימי ספירת העומר אין מנהגי אבלות, אלא נוהגים שלא להרבות בשמחה בימים בהם נפטרו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, ולכן נאסר רק "לעשות ריקודים ומחולות", היות והם בוודאי דברים הגורמים לריבוי שמחה, מה שאין כן בשמיעת מוזיקה שאינה גורמת לריבוי שמחה, אין סיבה לאסור. וכן נקט בשו"ת שיח נחום (סימן לה) "ודאי שבבין המצרים ראוי שלא להאזין למוזיקה של שמחה אפילו בלא ריקודים. אמנם בימי ספירת העומר לא נהגו לאסור אלא שמחה של ריקודים ומחולות".

- י -

ויש להוסיף בביאור ההבדל בין ימי בין המיצרים לימי ספירת העומר, בהקדם יסוד האיסור לשמוע כלי זמר בימי אבלות.

הוא, כדי לא להרבות בשמחה בימים בהם נפטרו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, כמפורש בדברי הטור (או"ח סימן תצג) "נוהגים בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת, והטעם שלא להרבות בשמחה, שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא", והיינו שבעקבות פטירת תלמידי רבי עקיבא נהגו שלא להרבות בהם בשמחה, אך אין זה משום מנהגי אבלות, וכמובא לעיל [אות ז] מדברי הגר"ז גולדברג "יש נוהגים לערוך הקבלה בין ימי המצרים לבין ימי הספירה, אולם ימי בין המצרים חמורים יותר, כי ימי הספירה לא נקבעו כאבלות על החורבן, ואין להשוות את איסור כלי הזמר בימים אלו לגזירה הכללית של כל ימות השנה שבאה מחמת החורבן".

ולפי זה נמצא כי באיסור לשמוע כלי זמר יש שלושה חילוקי דינים:

[א] האיסור הכללי לשמוע כלי זמר כל ימות השנה, כחלק מדיני האבלות זכר לחורבן. ונתבאר לעיל, כי לדעת האגרות משה יש לבעל נפש להחמיר שלא לשמוע אפילו שירה בפה ושלא על היין. אך המנהג להקל כשיטת הטור והרמ"א, שהשירה בכלי זמר, שלא "על היין", אסורה רק למי שרגיל בכך. ואילו שירה "על היין" אסורה לכל אדם ובכל מצב, בין בכלי זמר ובין בפה. ובפרט יש להקל בשמיעת מוזיקה ברדיו או מקלטות.

[ב] האיסור המיוחד הנוסף, לשמוע כלי זמר בימי בין המיצרים, שגם הוא, נכלל בדיני האבלות זכר לחורבן. ובזה יש

מובנת הסיבה להחמיר בשמיעת כלי זמר, כשם שאבל נאסר בשמיעת כלי זמר בימי אבלותו, כי יש בזה "שמחה" שהיא "היפך האבל". אך בימי ספירת העומר, היות והמנהגים הנהוגים אינם מחמת אבלות אלא שלא להרבות בשמחה בימים בהם נפטרו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, ועל כן דווקא ריקודים ומחולות שהם גורמים לריבוי שמחה אסורים, ולא שמיעת כלי זמר, שהם אמנם "היפך אבלות" אבל אינם בגדר "ריבוי שמחה", ובשל כך אין לאוסרם בימי הספירה, וכדברי הגרש"ז אויערבך [לעיל אות ו] שכתב כי "יש להמנע בימים אלו [ספירת העומר] מכל שירה המעוררת לריקוד ומחול, אבל שירה המרוממת את האדם אך אינה מביאתו לריקוד ומחול מותרת".

★ ★ ★

על פי האמור לעיל נבוא לברר פרטים נוספים בנדון שמיעת שירים ומוזיקה בימי בין המיצרים וימי ספירת העומר.

- יא -

מוזיקה קלאסית ופרקי חזנות

בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן סא) דן "בנושא זה של שמיעת נגינה עם כלי זמר מבעלי תשובה שעוד לפני חזרתם בתשובה התמחו במוזיקה הקלאסית שחברה ע"י אומנים גדולים לשם אומנות, היינו שהדגש בזה אינו כל כך על ענין שמחה גרידא, שזה עיקר היסוד לאסור זמרה ונגינה בכלי זמר, אלא לאומנות

ולתענוג נפשי עמוק. האם גם זה בכלל איסור". ומסקנתו לאיסור, היות ובתקנת חז"ל לא לשמוע כלי זמר זכר לחורבן "אסרו את השמחה ואת ההנאה שהנפש והנשמה נהנין מן השיר, מן הנגינה ומן הזמרה. ומעתה מובן שאין מקום להתיר שיר ונגינה לאומנים שהתמחו במוזיקה הקלאסית, מן הטעם שלהם אין זה ענין של שמחה גרידא אלא אומנות ותענוג נפשי עמוק. כי אדרבה עיקר האיסור בזה הוא על התענוג הנפשי ושמחת הנשמה, וביותר

בספר פני ברוך (פרק כ אות לא הערה עב) הביא מקור לאיסור שמיעת מוזיקה ב"ב חודשי האבלות על אביו ואמו, מדברי המהר"ם שיק (יו"ד סימן שסח) שאסר לימוד מוזיקה בשנת האבל, כאשר הנגינה היא לא "כדי להחיות את נפשו". ונתבאר בדבריו כי בפסק השו"ע (יו"ד סי' שצג סע' א) "אבל אסור בשמחה", נכלל איסור שמיעת כלי זמר. והטעם שנאסרה שמחה על אבל מפורש בדברי הלבוש (שם ס"ק א) "דהא שמחה היא היפך האבל, והוי ליה שני הפכים בנושא אחד". ולפי זה מובן האיסור לאבל לשמוע כלי זמר כי גם בזה יש "היפך האבל".

ומעתה יש לומר שבימי בין המיצרים, שכל המנהגים שנוהגים בהם ענינם אבלות על חורבן בית המקדש, אכן

להאומנים המבינים את השירה ואת הנגינה לאישורן ונהנים מהן יותר משאר בני אדם".
וכן מובא בשם הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש, בהמשך דבריו המובאים לעיל אות ח) "ובכלל איסור זה [לשמוע מוזיקה בימי ספירת העומר] גם פרקי חזנות".

או"ם הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה, בהמשך דבריו המובאים לעיל אות ו) התיר שמיעת פרקי חזנות ונגינות קלאסיות בימי ספירת העומר. ובהערות ארחות הלכה (שם) ציינו "ומכל מקום הוסיף רבינו דאין לנהוג היתר זה בשופי, דסוף סוף נהגו במיעוט שמחה בימים אלו ורק כשקיימת סיבה יש להתיר".

וכן נקט הגר"נ גולדברג (בנין אריאל, בהמשך דבריו המובאים לעיל אות ז) "נראה שמוזיקה קלסית למשל שאיננה מוזיקה המביאה לריקודים ומחולות, ואיננה מנוגנת בבית המשתה, אינה בכלל האיסור. ואכן התירו רבנים שמיעת מוזיקה כזאת אפילו בימי בין המצרים, היינו מוזיקה ששומע אדם תוך שהוא עוסק במלאכתו לומד או נוהג לבד באוטו שלא ירדם, היות והאדם טרוד בענייניו". והוסיף בהטעמת הדברים: "יש אנשים שמיעת מוזיקה עבורם היא דבר חיוני לצורך מנוחת הנפש, כדברי הרמב"ם בשמונה פרקים (פרק ה) "מי שהתעורר עליו מרה שחורה, יסירה בשמיעת הניגונים ובמיני זמר... כי הנפש תלאה ותעכור המחשבה, בהתמדת עיון הדברים הכעורים... כן צריכה הנפש גם כן להתעסק במנוחת החושים בעיון, לפיתוחים

ולעניינים הנאים, עד שיסור ממנה הליאות. מוזיקה זו, שהיא חיונית לנפש, אין לה כל קשר לריקודים ומחולות שנאסרו בימי בין המצרים, לפי המג"א, והיא אינה אסורה בימים אלו".

- יב -

שירה בפה ושמיעת מוזיקה וואקלית

בספר ארחות רבנו הקהילות יעקב (ימי העומר אות ז) הובא: "שאלתי את מו"ר האם מותר לשיר בימי הספירה. וענה לי שלא נמצא איסור, רק בחצוצרה או כלי נגינה אוסרים". ובהמשך כתב: "סיפר לי הגאון ר' חיים קנייבסקי שבביתם אסר אביו מו"ר לשיר בימי הספירה, רק בשבת התיר".

או"ם בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סימן לד) התיר "שירה בפה כשהיא דרך הודאה להשי"ת, בלי כלי נגינה, מותרת אף בימים אלה. ומכל שכן שמותר להשמיע נעימה בתפילה, או בשעה שעוסק בתורה, וכל שכן בשבתות שבתוך ימי הספירה או ימי בין המצרים, ואין להחמיר בזה כלל".

וכן הובא בשם הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש הנ"ל, לעיל אות ו) "אך שירה בפה בעלמא מותרת [בימי הספירה], דלא ניכרת השמחה בזה בפועל".

ואילו כאשר מושמעת שירה וואקלית של שירים שמחים בקלטת או בדיסק, החמיר הגרי"ש: "ויש ליזהר מריקודים

ומחולות של רשות. ולכן אין לשמוע בימי הספירה קלטות וניגונים, וכן אין לשמוע קלטות של שירה בפה".

וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן לג) לחלק בין שמיעת קלטות של שירת כלי זמר לשמיעת קלטות של שירה בפה: "ואם השירה והזמרה ששומעים מטייפרקורדר ופטיפון המה שירה וזמרה דפומא, זאת אומרת, מה שאנשים השמיעו את תוכם משירת וזמרת פיהם, אזי דינם כשירה וזמרה דפומא דמותר. ואם השירה והזמרה היא מכלי שירה, שניגנו והקליטו אל תוכם, אזי דינם אז כזמר בכלי. ובדומה לזה מצאתי בספר שו"ת אגרות משה (או"ח סי' קסו) שהעלה כיוצא בזה על כלי הרדיו, דאם נשמע שירה דפומא מותר". וסיים: "ולדעתי, מכיון שבבין המצרים אסור גם בריקודים ומחולות, אם כן אסור אפילו אם השירה והזמרה היא ממה שהקליטו משירה וזמרה דפה, והוא הדין גם בימי ספירת העומר, וכך נוהגים".

- יג -

השתתפות בשמחת בר מצוה ונישואין

בשו"ת שולחן הלוי (פרק יג אות ז) כתב: "מותר לערוך סעודת בר מצוה בימי הספירה, ומותר לרקוד כבר מצוה אך ללא מוזיקה, גם לנוהגים אבלות באותם הימים".

ובהמשך דבריו כתב על פי מש"כ האגרות משה (או"ח ח"א סימן קנט)

"מותר להשתתף בשמחת נישואין בימי הספירה כשהחתן והכלה מתחתנים על פי המנהג שלהם. והזמן בו ערכו את החתונה, אינו זמן האבילות בספירה ע"פ המנהג שלהם. אף אם למשתתף על פי מנהגו, נוהג אבלות באותם ימים. אבל מותר לרקוד רק כאשר החתן כבר יצא, כי לפני שיצא אין מצוה של שמחת חתן וכלה".

ולענ"ד דבריו צ"ע, כי לכאורה עצם הופעת האורחים בחתונה גורמת שמחה לחתן ולכלה, ואין צורך לראות את האורחים לכל אורך החתונה. ואי לכך אפילו כשהחתן והכלה אינם נמצאים באותו זמן באולם שהציבור בו, הרי ודאי יש להם שמחה בהשתתפות האורחים שבאו ליטול חלק בשמחתם, גם כאשר ירקדו שלא בנוכחותם.

- יד -

בערב שבת ובמוצאי שבת

רבי יוסף בר שלום, כתב בספרו ויצבור יוסף (סימן לו) להתיר שמיעת מוזיקה בערב שבת ובמוצאי שבת בימי ספירת העומר: "לכאורה יש להביא ראיה שבערב שבת קודש אחר חצות, ומפלג המנחה, יש כבר הארת שבת, וממילא אי אפשר לומר שבשעות אלו יש דיני אבלות או עצב. דהנה מרן השו"ע (יו"ד סי' שעח סעי' ה) כתב, מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשכה קודם בין השמשות, יש מי שאומר מברין אותו אז [דהיינו נותנים לו לאכול סעודת

חודש על אביו ואמו, ואסור לו לילך לבית של מזמוטי חתן וכלה. ואם לא ילמדו בימי אבלם יהיה לו הפסד גדול, כי הוא מוכרח לשלם להאומן שכרו בין ילמדו בין לא".
 ופסק המהר"ם שיק: "מדאנא היה אפשר לומר הא דאסרו שמחה, היינו דווקא אם מכוון לשמחה, אבל הלומד אומנות, בעבודתו טרוד ואינו מכוון כי אם לידע האומנות ההוא, הוי דבר שאינו מתכוון".
 ובצירוף דברי פרי מגדים הנ"ל התיר המהר"ם שיק ללמוד מוזיקה רק "במי שלומד אומנות הנ"ל כדי להחיות את נפשו ודמיא לדברי הפמ"ג. אבל בנדון הנ"ל [שנשאל המהר"ם שיק] שכל לימוד המוזיקה הוא רק שחצנית ולא לפרנס את עצמו, ובזה אדרבה איסורא איכא".

ע"פ פי דברי הפמ"ג והמהר"ם שיק, הסיק בשו"ת בצל החכמה (חלק ו ס"י סא) "מותר ללמד שירים לאחרים או לשיר בתזמורת במסגרת ובצורה נאותה כדי להתפרנס ממנו".

ובן התיר הגר"ע יוסף (חזון עובדיה, ארבע תעניות עמ' קנז) למורי נגינה להמשיך וללמד תלמידים בימי בין המיצרים וספירת העומר: "מי שפרנסתו לנגן בכלי זמר אצל נכרים, מותר לו להמשיך לנגן עד שבוע שחל בו תשעה באב. וכן מורה לנגינה שמלמד תלמידים לנגן בכלי שיר, ויש לו הפסד ממון אם יפסיק מללמד לנגן, מותר לו להמשיך ללמד לנגן בכלי שיר עד שבוע שחל בו תשעה באב, וטוב להחמיר מראש חודש אב".

הבראה]. ולי נראה שכיון שאינו חובה טוב שלא להברותו אז מפני כבוד השבת, וכן נוהגים. אם כן מוכח שמנהגי אבלות לא נוהגים בערב שבת, ולכן יש מקום להתיר בערב שבת. ולפי זה על אותו יסוד שיש הארת שבת כבר לפני שבת, יש צד לומר שמותר לשמוע מנגינות בערב שבת לאחר חצות היום. והוא הדין במוצאי שבת עד חצות, יש עדיין הארת שבת, וראיה שגם אם התאחר סעודת מלוה מלכה עד חצות הלילה, יוצא ידי חובת סעודה רביעית (ע"י אר"ח ס"י ש משנ"ב ס"ק ד), וגם אומר בברכת המזון "מגדול" משום קדושת שבת".

וצ"ע בדבריו, האם גם ריקודים ומחולות יהיו מותרים בערב שבת אחרי חצות ובמוצאי שבת, מאחר ולא נוהגים בזמנים אלו דיני אבלות, וצ"ע.

- טו -

המתפרנס מנגינה

הפרי מגדים כתב בהלכות בין המיצרים (אר"ח ס"י תקנא אשל אברהם ס"ק א) "ישראל שפרנסתו כלי זמר אצל נכרי בבית משתאות, יראה כדי פרנסה שרי ודאי".

ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שסח) נשאל "באחד ששכר אומן בעבור יוצאי חלציו ללמדם חכמת המוזיקה, וביני לביני מתה אמם, ומוכרחים להתאבל על אמם, אם רשאים ללמוד חכמת המוזיקה בשנת אבלם, דכבר מבואר וידוע ביו"ד ס"י שצ"א דאסור אבל בכל מיני שמחה כל י"ב

לאסור על התלמיד את לימודי הנגינה, כאשר מנגן "שיר גמור".

וכן נקט בשו"ת נהרות איתן (סימן לו) שלתלמיד אין היתר ללמוד נגינה בימי ספירת העומר: "והנה דנתי בזה כמה פעמים, דאף אם ננקוט כסברת האגרות משה דלפרנסה מותר ללמד אחרים לנגן, היכא שאין הדבר נעשה להנאתו של המלמד, כיון דלדידיה אין זה ענין של שמחה, מכל מקום יועיל דבר זה רק לגבי המורות, שיכולה המורה לסמוך ולהתיר ללמד אחרים לדעת האגרות משה הנ"ל. אבל לגבי התלמידות לא יועיל היתרו זה של האגרות משה, מאחר שכוודאי אצלן אין זה לצורך פרנסתן. ואף שעל ידי כך לומדות הן מקצוע אשר יוכל לשמש להן בעתיד, מכל מקום השתא לא נחשב צורך פרנסתן, והוא פשוט".

והוסף: "עוד נראה פשוט דאף אם המנהג בבית ספר זה הוא שהתשלום עבור חוגי זמרה ונגינה הוא על חשבון הורי התלמידות, ויש שמנהגם לשלם מראש או תשלום קבוע על כל השיעורים אשר אמורים להתקיים באותו חודש, ואף אם בפועל לא למדו התלמידות בחוג זה לא משתנה התשלום. ובאופן זה יש הפסד ממון להורים, מחמת שבנותיהם מושבתות מלימוד זה, כיון שאחר כך זקוקות הן ללמוד שיעורים נוספים בתשלום נוסף, כדי להשלים להן את החסר במקצוע הנגינה. מכל מקום אף דבר זה לא יועיל להן להתיר ללמוד נגינה בימי הספירה,

וכתב בטעם הדבר, כי זהו כעין "זימרא דנגדי ודבקרי דשרי" [לעיל אות א], דהיינו שירתם של ה"נגדי" [מושכי הספינות] המותרת, מכיון שלא נועדה לשחוק אלא לזירוז המלאכה. וכן שירתם של ה"בקרי" החורשים בשוורים, המותרת, מכיון שנועדה לתועלת מלאכתם. וגם כשמלמד לפרנסתו, הרי הוא כ"אינו מתכוין" ליהנות, ומותר.

וכן פסק באגרות משה (או"ח ח"ג סימן פו) "הנה באחד שרוצה ללמד לשורר בכלי זמר, אם הוא לפרנסה, מותר אף בימי ספירה, דלדידיה אין זה ענין שמחה. ואם הוא להנאתו, אסור אף ללמד, דגם זה הוא הנאה, ואסור בימי ספירה בענייני שמחה".

- טו -

לימוד נגינה

והנה בדברי הפוסקים נתבאר כי למורה מותר ללמד נגינה בימי בין המיצרים וספירת העומר כדי להתפרנס, אך נשאלת השאלה האם לתלמיד מותר להמשיך בלימודי הנגינה שהתחיל בהם קודם ימים אלו.

ואמנם בספר אשרי האיש (פרק טו סעי' כה) הובא בשם הגרי"ש אלישיב, כי "לימוד נגינה [בימי ספירת העומר], כל זמן שאוחז בתחילת הלימוד ולא יוצא שיר גמור, מותר. אבל כשיודע כבר לשיר, ותוך כדי לימוד יוציא שיר גמור, אין ללמוד נגינה בימים אלו". ומבואר כי באמת יש

מאחר שלבנות יש שמחה מלימוד הנגינה, ודבר זה אסור בימי הספירה אף במקום הפסד. ודווקא מחמת הפסד פרנסתה של המורה המתפרנסת מלימוד הנגינה, התיר האגרות משה, הואיל ולמורה עצמה אין שמחה מעצם הנגינה אשר היא מנגנת כדי ללמד את תלמידותיה, ושמחת המורה שפעמים יש מחמת מה שהתלמידות מבינות את אשר לימדה, אין זה מעצם הנגינה, אלא מהבנת התלמידות, ואין זה בגדר שמחה האסורה הבאה על ידי נגינה. אבל הפסד ממון של ההורים באם יתחייבו לשלם גרע טפי, כיון שלתלמידות עצמן אשר שומעות ומנגנות בכלי זמר יש שמחה מעצם הנגינה, ולכן אסור להן ללמוד. ואף אם הן עדיין לא הגיעו לגיל מצוות, מכל מקום משום מצות חינוך המוטלת על הוריהם לחנכן, אסור ללמדן נגינה בימי הספירה."

ברם דברים אלו קשה להולמם, שהרי נתבאר לעיל בדברי הפוסקים שהתירו למורה ללמד נגינה בספירת העומר, ואם לתלמידים אסור ללמוד, את מי ילמדו המורים. ולא מסתבר שההיתר נאמר רק למורים המלמדים נכרים נגינה [שהרי אם כך היו פני הדברים, בודאי היה האגרות משה [לעיל אות טו] מדגיש כי ההיתר ללמד נגינה נאמר רק לנכרים]. ומוכח איפוא, כי כשם שהותר למורים ללמד תלמידים נגינה כדי להתפרנס, גם לתלמידים הותר ללמוד כדי שלא יפסידו, כדברי הגר"ע יוסף [בהמשך דבריו המובאים לעיל]: "אם יש הפסד בדבר,

ודבר האבד, מצד התשלום למלמד ומצד איבוד זמן הלימוד, נ"ל שאין להתמיר, ורק בשבוע שחל בו תשעה באב יש להימנע. ולכן יש להתיר הן למורה והן לתלמידיו, ורק בשבוע שחל בו תשעה באב יש להימנע מזה".

בעירנו לוס אנג'לס, בבית הספר 'תורת אמת' לא מלמדים מוזיקה בימי ספירת העומר, אך בבית ספר 'אור אליהו' ותיכון 'בית יעקב' מלמדים.

- ין -

נגינה בגני ילדים

בשו"ת נהרות איתן כתב בהמשך דבריו המובאים לעיל: "וכן נראה דהוא הדין אצל הקטנות בגן, אין להתיר למנגנות לנגן, הואיל ובדרך כלל קטנות אלו כבר מבינות הן את ענייני האבילות של ימי ספירת העומר, וכן מיתת תלמידי ר' עקיבא וכדו'. אם כן שוב הגיעו הן לגיל חינוך בענין זה, ומטעם זה הן אסורות בשמחה יתירה זו. ובפרט באופן שיש גננות או מנגנות אשר אצלן אין זה בגדר של כדי פרנסתן, דיש לאסור לנגן במקום זה. ובאמת כן שמענו גם ראינו אשר הובא בספר בין פסח לשבועות להרה"ג ר' צבי כהן (פרק טז סע' ז הערה ג) שכן פסק רבינו מרן הגר"ש וואזנר לאסור בזה אפילו לילדי הגנים".

מאיך בספר 'אשרי האיש' (פרק סה אות כו) הובא בשם הגר"ש אלישיב:

- יט -

שמיעת מוזיקה לנשים בימי ספירת העומר

ונראה כי בשמיעת מוזיקה לנשים בימי בין המיצרים וספירת העומר בלימוד נגינה או בשיעורי התעמלות, יש סניף נוסף להקל על פי דברי האגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קלז) בנדון תספורת נשים בספירת העומר, שכתב: "הנה אף שהיה מסתבר להתיר, מאחר שגם באבלות אחר שבעה תוך שלשים מתירין הרבה ראשונים, וכן המחבר ביו"ד סימן ש"צ סעיף ה', והתוס' ביבמות דף מ"ג כתבו שכיון דשריא אשה בנטילת שער בתוך שלשים שריא נמי בתשעה באב, ואם כן כל שכן בימי הספירה. ולכן אף להרמ"א שכותב שהעיקר כהאוסרים באבלות גם לאשה, ונימא שלכן יאסור גם בשבוע שחל בו תשעה באב, אולי יודה שיש להקל בימי הספירה ובבין המיצרים, כיון שהוא רק מנהג יש להקל כהמתירים. אבל מכל מקום נראה הדין שראוי להחמיר אם אינו נחוץ כל כך". ומבואר כי מעיקר הדין יש להקל להתיר לנשים להסתפר בימי בין המיצרים וספירת העומר, היות ואיסור התספורת בימים אלו הוא משום מנהגי האבלות, ובמנהגי תספורת נשים באבלות יש להקל [ורק לכתחילה ראוי להחמיר בזה].

ומעתה הדברים קל וחומר, אם בנדון תספורת בימי בין המיצרים

"מותר לנגן בגני ילדים לתינוקות שלא הגיעו לחינוך, כשאינן למנגנת הנאה מזה. אבל במסיבות שיש הנאה לגננת ולהורים, אסור. ובהגיע לחינוך, בכל אופן נהגו איסור".

- יח -

שמיעת מוזיקה בשיעורי התעמלות

בשו"ת אמרי אליהו (סימן כא) נשאל האם יש להתיר לנשים להשתתף בחוג התעמלות, כאשר במשך כל השיעור שומעות ברקע מוזיקה, והן עושות את ההתעמלות לפי קצב המוזיקה. והשיב: "אמנם נשים אלו עוסקות הן בהתעמלות, וכל המוזיקה ברקע היא רק קצב לתירגול תנועת ההתעמלות שעושים, ואין כוונה בזה לשמוח, בכל זאת ישנה בזה הנאה מסוימת המעוררת קצת שמחה בלב, כאשר ענין זה הוא ודאי רשות בעלמא, ולכן לע"ד יש מקום להחמיר בנדון דידן. ואע"פ שהתעמלות היא בריאות הגוף, ומצוה שאדם יהיה בריא לעבודתו ית', אבל בודאי שהתעמלות לא חשיבא מצוה כמצות סעודת אירוסין, דמותר ללוות אותה בכלי נגינה".

אולם הדברים צ"ע, שכן המוזיקה בשיעורי התעמלות נועדה לשיפור ההתעמלות בלבד, ואין למתעמלים כל הנאה מעצם המוזיקה, ומדוע לאסור זאת.

ר ין

סימן טו

כצבי

רעז

וספירת העומר המפורש בשו"ע, יש להקל
לנשים, המנהג לשמוע מוזיקה בימים אלו
שאינו מפורש בשו"ע ובנושאי כליו
[והאיסור הוא רק "לעשות ריקודים
ומחולות" כדברי המג"א] – קל וחומר שאין
להחמיר לנשים לשמוע מוזיקה בימי בין
המיצרים וספירת העומר בלימוד נגינה
ובשיעורי התעמלות.

ונראה כי על פי המבואר לעיל [אות ט] בגדר המנהג שלא לשמוע מוזיקה בספירת
העומר, מובנים דברי הפוסקים שהקלו בשמיעת מוזיקה קלאסית ופרקי חזנות, בימי
ספירת העומר [אות יא], שכן בימי ספירת העומר גדר האיסור הוא "שלא להרבות
בשמחה", ולא מדיני אבלות.

וגם מסתבר שיש יותר מקום להקל בימי ספירת העומר בלימוד נגינה ופרנסה מנגינה
[אות טו-טז], וכן בנגינה בגני ילדים ובשמיעת מוזיקה בשיעורי התעמלות, ובפרט
לנשים [אות יז-יט] – יותר מאשר בימי בין המיצרים, שכן האיסור אינו מדיני "אבלות"
אלא משום "שלא להרבות בשמחה", כמבואר לעיל.

